

УДК 504.33+ 338.24

В.В. ХИМИНЕЦЬ, канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

СТАЛИЙ РОЗВИТОК КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Здійснено аналіз еколого-економічних проблем Карпатського регіону. Розглянуто основні еколого-економічні та інституційні механізми реалізації концепції сталого розвитку Карпатського регіону в контексті євроінтеграційної політики України. В статті проаналізовано сучасний стан співпраці між Україною та країнами Європейського союзу в рамках створеного ними Карпатського Єврорегіону, визначено проблеми, що заважають успішній євроінтеграції України та вказано на перспективу.

Ключові слова: сталий розвиток, Карпатський регіон, транскордонне співробітництво, європейська інтеграція, механізми запровадження сталого розвитку.

Постановка проблеми та її актуальність

Найбільш актуальними проблемами для людства на початку XXI століття стали прогресуюча деградація навколишнього середовища, виснаження природних ресурсів та екологічна небезпека. Наукові дослідження переконують, що неефективний розвиток економіки, нераціональне природокористування, негативні тенденції щодо забруднення довкілля швидко посилюються в часі. У зв'язку з цим настав час докорінної зміни пріоритетів економічного та соціального розвитку – конкурентоспроможність регіонів стає не тільки інструментом забезпечення загальнонаціонального добробуту,

скільки стратегічною метою при забезпеченні сталого розвитку. Ключова роль сталого регіонального розвитку визначається тим, що базовою характеристикою добробуту населення стає не тільки рівень доходів, скільки рівень задоволення населення умовами життя.

Внаслідок існуючих проблем взаємозв'язків між суспільством і природою, виникає потреба в удосконаленні теоретико-методологічної основи екологічної економіки, інституційних основ і механізмів запровадження концепції сталого розвитку особливо на регіональному рівні.

Аналіз досліджень

Теоретико-методологічні аспекти еколого-економічних та інституційних механізмів, спрямованих на реалізацію концепції сталого розвитку регіонів України, висвітлено в наукових працях українських вчених (З.С. Варналія, З.В. Герасимчук, Т.Л. Желюка, Л.Г. Мельника, Т.Л. Миронової, Н.Р. Нижник, Г.В. Сасенка, Д.М. Стеценка, В.М. Трегубчука, Ю.Ю. Туниці, М.А.Хвесика та ін.). Розроблена теорія та запропоновані механізми, як правило, розглядають розвиток конкретного напрямку в регіоні і не охоплюють всю систему загалом. До цього часу не створено наукового теоретико-методологічного підходу до еколого-економічного та інституційного механізмів реалізації сталого розвитку

на регіональному рівні, відсутні чіткі програми дій в областях, які входять до складу Карпатського регіону, спрямовані на реалізацію концепції сталого розвитку, не розроблені належні природоохоронні механізми для забезпечення екологічних і економічних прав та обов'язків громадян.

Все це гальмує формування ефективної регіональної економіки та її перехід до сталого розвитку. Крім того, механізми запровадження сталого розвитку будь-якого регіону мають вписуватися в національну і світову стратегію розвитку, виходити з них, бо глобальні цілі не можна безпосередньо відтворити в регіоні – їх можна тільки певним чином адаптувати до потреб регіону. Все це є надзвичайно актуальним для регіонів, які відносяться до гірського масиву Карпат.

Виклад основного матеріалу

Упродовж останніх десятиріч світова спільнота дедалі виразніше усвідомлює відповідальність людини за прогресуючу деградацію природного середовища, виснаження природних ресурсів та екологічну небезпеку, яка загрожує всім, але найбільше гірським та передгірським, регіонам світу.

Курс України на євроінтеграцію вимагає активізації транскордонного співробітництва як важливого чинника розвитку прикордонних територій європейських держав. Рада Європи та Європейський Союз активно підтримують розвиток транскордонного та міжрегіонального співробітництва, вдосконалюючи механізми такої співпраці, створюючи фінансові можливості для розвитку прикордонних територій. Особливо великий потенціал в цьому контексті має Україна, яка на значній території межує з ЄС та прагне до євроінтеграції [7].

Однією з ефективних форм співробітництва прикордонних територій суміжних держав є єврорегіони. Єврорегіон – це юридично оформлена (за нормами Ради Європи) територія транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, які мають спільний кордон. Діяльність єврорегіонів розглядається як один з елементів загальноєвропейської системи пріоритетів, який відповідає принципів інтеграції держав через інтеграцію регіонів. Така діяльність передбачає прискорення соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів, кадрову, інфраструктурну підготовку регіонів і країни в цілому для поглиблення співробітництва з ЄС, прискорення європейських процесів інтеграції, розвиток міжнародних зв'язків у галузях туризму, рекреації, охорони навколишнього середовища. Зрозуміло, що ідеї сталого розвитку є особливо актуальними для таких міждержавних утворень.

Карпатський Єврорегіон – створений у 1993 році, до його складу входять прикордонні адміністративні одиниці п'яти держав – Угорщини, Польщі, Румунії, Словаччини, України. Він охоплює територію площею 132,7 тис. км², з населенням майже 16 млн чоловік. Карпатський Єврорегіон – це транскордонна асоціація прикордонних ад-

міністративних районів країн, що входять до його складу, яка створена з метою координації транскордонного співробітництва, особливо в питаннях захисту довкілля та сталого розвитку Карпат [1].

Українську частину в складі Карпатського Єврорегіону представляє Карпатський регіон (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська і Чернівецька області), який займає площу в 56,6 тис. км² (або 9,4 % території України), де проживають 6,5 млн чол. (або 12 % її населення). Оцінка екологічної ситуації показує, що для більшої частини Карпатського регіону характерними є істотна антропогенна трансформованість ландшафтів і значна забрудненість середовища. Хоча, на відміну від інших регіонів України (таких, як Донбас, Придніпров'я), поширення забруднення не має тут загального, площинного характеру. Однак у деяких його місцях сформувалися стабільні території загрозового екологічного стану (наприклад, у межах Дрогобицької агломерації – Дрогобич, Борислав, Стебник, Трускавець, де розвинуті гірничохімічна, нафтопереробна, лакофарбова та інші галузі промисловості ставлять під загрозу розвиток туристично-рекреаційного господарства; аналогічна ситуація склалася і в межах Львівсько-Волинського вугільного басейну, в зонах впливу яворівського і роздольського ВО «Сірка», калуського ВО «Оріана»).

В останні роки, внаслідок порушення режиму виробничих процесів, у Карпатському регіоні значно зросла загроза виникнення екологічно небезпечних технологічних аварій і катастроф. Крім того, треба рахуватися і з тим, що майже четверта частина його населення проживає в зонах з підвищеним екологічним ризиком функціонування промислових об'єктів, яких у регіоні майже три сотні. За забрудненістю повітря і вод Карпатський регіон займає 4-е, а за забрудненістю ґрунтів мінеральними добривами і пестицидами – відповідно, 1-е і 2-е місця в Україні. Відносно висока забрудненість повітря зумовлена наявністю на його території значної кількості хімічно-агресивних та сировинно-видобувних виробництв. До іншої групи концентрованих шкідливих речовин належать великі міста регіону (Львів, Черні-

вці, Івано-Франківськ, Ужгород та ін.), де викиди автотранспорту становлять 60–70 % їх загальної кількості. З огляду на відносно невелику площу міст Карпатського регіону та їх історично щільну забудову, тут вплив цього фактора може бути значно більшим, ніж в індустріальних, але значно просторіших, містах Сходу, Півдня і Центру України [8].

Для Карпатського регіону особливо гострою є проблема гірських районів, які, як показує європейський досвід, повинні мати спеціальний статус, яким би законодавчо закріплювалися необхідні пільги і соціальні гарантії їх жителям, У цьому зв'язку дуже важливе значення має прийнятий Верховною Радою Закон України «Про статус гірських населених пунктів України» (Закон України № 56/95 від 15.02.1995 р.) та прийняття Державної програми соціально-економічного розвитку Карпатського регіо-

ну, розроблену Інститутом регіональних досліджень НАН України разом з Міністерством економіки України та виконавчими структурами обласних рад Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської і Чернівецької областей. Великої шкоди довкіллю Карпатського регіону наносить варварське відношення до основного природного багатства – лісів. Науково необґрунтовані великі рубки лісу в останні століття привели до зменшення їх площ, порушили вікову структуру, зменшили природний приріст деревини, нанесли шкоду водоутворюючій системі, стали причиною частих стихійних лих (повені, зсуви, селеві потоки, змив родючого ґрунту, буреломи тощо). Поступово Карпатський регіон з "перлини Європи" перетворився в екологічно усереднений регіон техногенно забрудненої України і від цього потерпає вся Східна Європа.

Регіональна еколого-економічна політика

Сучасна наука стверджує, що загальна рівновага на територіях, типу Карпатського регіону, їх цілісність і поступовий соціально-економічний розвиток можуть бути забезпечені лише за умови активізації регіональних (історичних, географічних, економічних та ін.) особливостей та розширення прав і обов'язків регіонів у розвитку продуктивних сил та розбудові соціальної сфери. Це пов'язано з глибокими диспропорціями в соціально-економічному розвитку складових вказаного гірського утворення як у сфері матеріального виробництва, так і в соціальній сфері, специфіці розселення етносу, та обумовлено відмінностями в ресурсному, виробничому, інтелектуальному і культурному потенціалах територій, які входять до Карпатського регіону [6,8].

В основу сучасної регіональної еколого-економічної політики закладають [6]:

- пріоритет загальнонаціональних інтересів – дії всіх суб'єктів регіональної політики потрібно спрямовувати на зміцнення державності України, збереження її територіальної цілісності;

- законодавче забезпечення прав і повноважень суб'єктів регіональної політики. Політика стосовно регіонів і політика самих регіонів повинна бути регламентована нормативно-правовою базою, дотримання вимог якої є обов'язковою умовою регулю-

вання взаємовідносин між усіма учасниками процесу;

- поєднання інтересів. Поточні та стратегічні завдання регіональної політики повинні враховувати державні, регіональні та місцеві інтереси, а її практичне здійснення має усувати можливі суперечності між ними;

- врахування особливостей регіонів. Це означає потребу диференційованого підходу до регулювання регіональних процесів з урахуванням історичної, природної, соціальної, демографічної та економічної специфіки територій;

- збалансування критеріїв соціальної справедливості та загальнонаціональної ефективності. Вибір методів і форм державної селективної підтримки окремих територій повинен бути спрямований на вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів;

- принцип партнерства, який передбачає необхідність налагодження тісного співробітництва між органами державної влади всіх рівнів та органами місцевого самоврядування, забезпечення політичної стабільності й суспільної злагоди у процесі здійснення національної політики.

Іншими словами, ідеологія сталого розвитку, як глобальна доктрина, ставить перед

регіонами завдання зберегти навколишнє середовище, шляхом оптимізації суспільних

потреб і забезпечення адекватного їм соціально-економічного розвитку.

Концептуальні підходи до сталого розвитку

Для розбудови демократичного суспільства та утвердження соціально орієнтованої економіки особливого значення набуває механізм запровадження сучасної моделі сталого розвитку, що створює передумови набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі. Сталий розвиток регіону - це система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності. В основі сталого розвитку лежать невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток, який задовольняє потреби суспільства, не ставлячи під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольнити свої потреби.

На Всесвітній екологічній конференції з природного середовища й розвитку, яка відбулася в Ріо-де-Жанейро у червні 1992 року, визначено і прийнято 27 загальних принципів, дотримання яких є обов'язковою умовою переходу суспільства до сталого розвитку. В їх основу, згідно прийнятої "Програми дій", мають бути закладені наступні обов'язкові правила [9,10]:

- забезпечення психічного розвитку та здоров'я людини є основним завданням життєдіяльності кожного суспільства;
- визначення розумної й достатньої межі задоволення власних матеріальних потреб людини;
- прагнення охороняти основні екосистеми Землі та опанувати знаннями про управління природними ресурсами;
- прийняття концепції відкритої економічної системи та засад справедливої торгівлі;
- узгодження національних екологічних політик та створення міжнародних проєкологічних структур;
- розвиток прав й активності громадян.

В самому загальному вигляді, в концепції сталого розвитку суспільства, орієнтованого на оптимальне задоволення потреб людей, забезпечення достатньої якості життя, раціонального використання природних ресурсів

і збереження довкілля, основна увага акцентується на створенні таких передумов [9,11]:

- політична система має забезпечити участь широкої громадськості у прийнятті всіх важливих рішень;
- економічна система повинна вміти організувати розширене виробництво та науково-технічний прогрес на власній основі і забезпечувати збереження еколого-ресурсної бази;
- соціальна система покликана знімати напруження, що виникають в процесі економічного розвитку;
- технологічна система повинна стимулювати постійний і ефективний пошук нових оптимальних рішень;
- владна структура має мати гнучкий характер і бути здатною до самокорекцій та самовдосконалення;
- міжнародна система повинна сприяти розвитку торгових та фінансових зв'язків на взаємовигідній основі.

Основною метою Карпатського регіону при запровадженні концепції сталого розвитку, має стати прагнення створити умови для збалансованого розвитку територій, які входять до складу цього міжобласного утворення та збереження здоров'я людей, які проживають на вказаних територіях.

Для формування умов сталого розвитку Карпатського регіону необхідно зосередитися на реалізації таких пріоритетних складових, як [6,11]:

- економічна – передбачає ефективне використання всіх видів ресурсів, орієнтованих на зниження або усунення тиску на природні екосистеми;
- екологічна – як шлях відновлення первинного стану природного середовища, збереження його на цьому рівні, реалізація заходів до максимально можливого поліпшення;
- соціальна – передбачає підвищення добробуту і якості життя людини, збереження її здоров'я.

Концентрація на цих пріоритетних складових сприятиме посиленню координації дій органів державної влади, неурядових струк-

тур, підприємств різних форм власності під час вирішення проблем охорони довкілля та структурної перебудови економіки.

Для втілення в життя стратегії сталого розвитку Карпатського регіону необхідно мати такий механізм, який спирається на внутрішні й зовнішні економічні інтереси країни та регіону, адже основною дією та ефективною складовою висхідного розвитку будь-якої держави є регіони і тільки комплексність їх розвитку дає змогу забезпечити прогрес у кожній ланці господарства і життєдіяльності людей. Економічна стратегія будь-якої держави визначає трансформацію пріоритетів і механізмів державного втручання в економіку регіонів для реалізації його стратегічних цілей на довгостроковий період [11-13].

В загальному механізмі стратегії сталого розвитку регіону, прийнято виділяти такі напрями його розвитку, як: правові, організаційні, фінансові, економіко-інноваційні, соціальні, екологічні та інформаційні [3,10]:

- фінансовий механізм – залучення бюджетних та позабюджетних коштів на виконання державних та регіональних програм впровадження ідей сталого розвитку; удосконалення фінансово-бюджетних відносин; вироблення критеріїв надання державної підтримки;

- правовий механізм – нормативно-правове забезпечення; інституційне забезпечення; забезпечення відповідальності центральних і місцевих органів влади;

- організаційний механізм – розробка стратегій розвитку регіонів; система управління стратегічним розвитком; централізація і децентралізація державної влади;

- екологічний механізм – екологічна паспортизація; впровадження інноваційних екологічних технологій; екологічне страхування; популяризація екологічної освіти;

- соціальний механізм – запровадження соціальних стандартів; підвищення рівня і якості життя; оптимальна мережа соціальної інфраструктури; реалізація програм зайнятості;

- інформаційний механізм – автоматизація систем господарського управління; регулювання регіональних систем; проведення соціального моніторингу; всебічна інформатизація населення.

Нормативно-правовою базою для розроблення регіональних стратегій розвитку в

Україні є Конституція України, Закони України "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про місцеві державні адміністрації", "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України", Концепція державної регіональної політики, відповідні акти Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативні акти центральних та місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування відповідного регіону. Стратегії регіонального розвитку пов'язані з такими важливими і складними процесами, як формування ринкових відносин, розвиток нових форм власності, пріоритетний соціальний розвиток, екологічний стан, демографічна ситуація та інші [9].

Висхідний розвиток економіки, особливо гірського регіону, можливий лише за умов її інноваційної спрямованості, коли, інноваційні підходи стають основою для вирішення економічних, соціальних і екологічних проблем. Тому економіко-інноваційний механізм передбачає застосування такої сукупності організаційних та управлінських заходів, які б найефективніше сприяли подоланню проблем і спрямовували розвиток регіону в напрямі інноваційно-інвестиційного, високотехнологічного, ресурсно-ощадного й екологічно безпечного виробництва. Механізми запровадження інновацій повинні базуватися на системному підході, що дає змогу комплексно підійти до особливостей розвитку та функціонування гірських територій, забезпечити цільову мобілізацію наявних ресурсів, виробити систему дієвих заходів щодо реалізації сталого розвитку в регіоні.

Організаційний механізм сталого розвитку Карпатського регіону має базуватися на тому, щоб територіальні органи були зацікавлені в ефективній роботі всіх підприємств території, незалежно від форми власності, а останні мали відчутну віддачу від комплексності розвитку. Організаційне забезпечення реалізації стратегії сталого розвитку Карпатського регіону передбачає нову систему управління, створення цільової організаційної структури – міжобласного органу (Ради регіону) з реалізації стратегії, покликаної забезпечити консолідацію зусиль різних рівнів управління, приватного сектору і громадськості, а також контроль за реалізацією стратегії з боку перерахованих сторін. На цьому етапі актуально оптимально розмежу-

вати повноваження між центром і органами місцевого самоврядування на територіях, які входять до складу Карпатського регіону, що є важливою умовою ефективної реалізації сталого розвитку. Пріоритетним є формування фінансових джерел на основі державно-приватного партнерства. При цьому обсяг коштів з місцевих бюджетів має не зменшуватися у разі фінансування визначених державою пріоритетів у регіональному розвитку [2,3].

Основним змістом інституційних перетворень політики, направленої на стимулювання сталого розвитку Карпатського регіону має бути стимулювання територій за допомогою трансформації податкової, бюджетної, інвестиційно-інноваційної політики ресурсо- і енергозбереження, впровадження екологічної техніки і технології. В цілому інституційні інструменти стимулювання сталого розвитку мають бути направлені на залучення додаткових коштів до регіону для реалізації різноманітних програм та проєктів, забезпечуючи при цьому протидію внутрішнім і зовнішнім загрозам у соціально-економічній та екологічній сферах.

Стратегія інституційного забезпечення стимулювання сталого розвитку областей Карпатського регіону повинна узгоджуватись із основними стратегічними документами у галузі сталого розвитку Карпатського Євросоюзу, а отже і ЄС загалом. До таких документів насамперед відносять стратегії економічного і соціального розвитку країн, що входять до складу Карпатського Євросоюзу.

Стратегія сталого еколого-економічного розвитку Карпатського регіону мала б передбачати, що продуктивні сили, структура економіки, спеціалізація та розміщення виробництв в сучасних умовах повинні якнайтісніше узгоджуватись з наявними ресурсами, продуктивним, відтворювальним і асиміляційним потенціалом навколишнього природного середовища всіх територій, які входять до складу Карпатського Євросоюзу. Більше того, рівень та характер використання природних ресурсів, насамперед земельних, водних і мінерально-сировинних, масштаби й напрями вкладення грошей та капіталів, орієнтація техніко-технологічного та організаційного прогресу мають бути узгоджені не лише з поточними, а й з перспективними потребами населення всіх територій,

які входять до складу Карпатського Євросоюзу [13].

Світовий економічний досвід свідчить, що в основу таких підходів доречно закласти кластерну модель розвитку високотехнологічних галузей економіки в гірських регіонах [4,5]. Під нею слід розуміти специфічну форму взаємодії влади, бізнесу, науки і громадськості, яка відбувається в складі територіально-галузевих добровільних об'єднань та скерована на ефективне використання територіальних ресурсів. Кластерна модель вважається ефективною для зростання територій, стимулювання їхнього технічного прогресу та підвищення конкурентоспроможності регіонів. Кластер – це локалізована фінансово-економічна та територіально-виробнича форма інтеграції взаємодіючих суб'єктів господарювання, капіталів, управління та суміжних об'єктів інфраструктури, скерована на виробництво конкурентоздатних товарів або послуг. Кластерна модель дозволяє розробляти стратегію розвитку, спрямовану на реалізацію інтересів кожного учасника і території, на якій вона реалізована і має істотну соціально-економічну значимість для регіону.

Кластерна модель розвитку економіки базується на каскадному виробничому циклі – коли відходи одного виробництва стають сировиною для іншого. Зрозуміло, що кластерна модель і каскадний підхід дозволяють підвищити конкурентоспроможність економіки регіонів, зберегти ресурсну базу та екологічну чистоту та активізувати приток іноземних інвестицій.

В Карпатському регіону є всі передумови для появи кластерів, створення яких не потребує масштабних фінансових видатків із боку держави, а лежить у площині вдалого поєднання економічної концепції розвитку, адекватного законодавчого забезпечення та дієвих управлінських рішень. У гірських районах Карпатського регіону доречно вести мову про формування науково-виробничих кластерів таких галузей: рекреаційно-фармацевтичної, оптико-електронної, екологічно чистої продукції аграрної та харчової промисловості [9,13]. Виробництва цих галузей потребують високої чистоти довкілля, розвинену інфраструктуру та висококваліфіковані кадри. Першим двом вимогам Карпатський регіон відповідає в повній мірі, а вищі навчальні заклади Львова, Івано-

Франківська, Ужгорода і Чернівців у змозі швидко підготувати необхідні кадри. Доречно навести декілька прикладів перспективних кластерно-каскадних технологій та виробництв, які відносно швидко і без великих капіталовкладень можуть бути реалізовані в регіоні.

Карпатський регіон надзвичайно багатий на поклади бурого вугілля (лігніти), яке до середини минулого століття у великих кількостях інтенсивно використовувалося для роботи ТЕЦ при виробництві електроенергії (тільки на Ужгородській ТЕЦ ще в 60-ті роки ХХ століття щороку спалювали біля 20 тис. т. бурого вугілля). В останні десятиліття буре вугілля на території Карпатського регіону добувають тільки у Львівсько-Волинському вугільному басейні. Значну частину вугілля цього басейну використовують Бурштинська (розташована біля міста Бурштин Івано-Франківської області, потужність – 2400 МВт, працює на 30 % потужності, тобто виробляє 800 МВт) та Добротвірська (розташована у селищі міського типу Добротвір Львівської області, потужність якої становить 600 МВт) теплові електростанції. Під час згоряння вугілля в теплових двигунах ТЕС утворюються шкідливі речовини: закис вуглецю, сполуки азоту, сполуки свинцю, а в атмосферу виділяється значна кількість теплоти. Лише одна ТЕС потужністю 1000 МВт за рік спалює 2,5 млн тонн вугілля, "виробляючи" при цьому 6,5 млн тонн CO₂; 9 тис. тонн оксидів сірки; 4,5 тис. тонн нітрогену оксидів; 490 тонн сполук важких металів і 700 тис. тонн попелу. В той же час появились нові технології, які дозволяють із золи бурого вугілля виділяти речовину, з якої можна отримувати вкрай потрібний для сучасної оптико- і мікроелектроніки елементарний германій. Із останньої речовини у фізико-технологічних лабораторіях можуть бути отримані монокристали, які є основою для розвитку активної і пасивної оптико- і мікроелектроніки. Попит на монокристали германію сьогодні надзвичайно великий у всьому розвиненому світі, а ціна одного кілограму в залежності від розмірів і чистоти перевищує ціну на золото. Розрахунки показують, що із спаленої 1 тис. т бурого вугілля на ТЕЦ, окрім основної продукції – електроенергії, можна в замкненому виробничому

циклі отримати 0,6-0,8 т кристалічного германію та його сполук.

Крім того, застосування парових турбін на ТЕС потребує відведення великих площ під водосховища, в яких охолоджується відпрацьована пара. Вченими Центру біологічного очищення у штаті Міннесота (США) була запропонована технологія поглинання CO₂ водоростями що можуть рости у водосховищах для охолодження води. Для розвитку водоростям потрібні лише CO₂, вода, поживні речовини та сонячне світло. «Побічним продуктом» фотосинтезу є кисень, який у великій кількості виділяється у воду та повітря. Також водорості багаті на поживні речовини, зокрема ефірні масла. Згідно розрахунків водорості за рік виробляють 450 центнерів масел з гектару. Для прикладу з одного гектару вирощеної сої можна отримати 2 центнери олії, рапсу та пальми до 10 центнерів олії з гектару. Це пояснюється тим, що водорості є найбільш швидкоростучим організмом на планеті – вони вдесятеро швидше ростуть ніж цукрова тростина. Залишки, що утворюються після екстракції з водоростей біопалива поділяються на: поживні речовини багаті протеїнами (спіруліна), а тому придатні як для харчування людей, так і для вигодовування тварин; ефіри – використовуються для виготовлення полімерів, що застосовуються у виробництві косметики; біомаса що може бути перероблена на етанол.

У межах Карпатського регіону можна мати великі економії енергії і сировини в лісо-деревопереробній галузі, яка нараховує десятки лісокомбінатів, меблевих фабрик в кожній із областей. Ця галузь, виробляючи кінцеву продукцію, продукує велику кількість газоподібних, рідких і твердих відходів. У процесах їх переробки виробляється біогаз метан, який за допомогою доступних технологій ефективно розділяється на водень, що може замінити потреби газу для населення та карбон, який може використовуватися у багатьох хімічних виробництвах поширених в регіоні. Стічні теплі води, які при цих виробництвах утворюються у великих кількостях, можуть, для прикладу, використовуватися для рибних ферм і вирощування водоростей, що забезпечить місцеве населення не лише новими і дешевими продуктами харчування, але й дозволить вироб-

ляти біопаливо. Таким чином, проблема газу для населення гірських районів може суттєво знизитись і взагалі відпасти з часом, що дозволить Карпатському регіону стати енергетично незалежним.

У Карпатському регіоні вже третє століття діє єдине на всю Україну підприємство (Перечинський лісохімкомбінат), яке, поряд з деревинним вугіллям, виробляє кислоту оцтову харчову, кислоту оцтову технічну, смоли карбамідні, формалін та етилацетат. Карбамідні та тіокарбамідні смоли використовуються у виробництві деревних плит, з яких виготовляють сучасні меблі. Етилацетат – складний ефір оцтової кислоти та етилового спирту, універсальний розчинник, який використовується в багатьох галузях хімічної промисловості. Зрозуміло, що ці речовини у великих кількостях (десятки тисяч тонн щорічно) експортуються до багатьох країн світу. В той же час ці виробництва продукують велику кількість надзвичайно токсичних відходів. За підрахунками екологів, у повітря, воду і навколишнє середовище Перечинським ЛХК щодоби викидається не менше як 2 т похідних оцтової кислоти, ацетону й фенолів. Останні хімічні сполуки у свою чергу використовуються в багатьох виробництвах і є сировиною для отримання інших вкрай потрібних речовин. Зокрема фенол використовують при виробництві пластмас, синтетичних волокон, лікарських препаратів, антисептиків, фарбників, пестицидів тощо. Потрібні тільки технології для їх виділення, ідентифікації та концентрованого збору.

Зрозуміло, що кластерна модель розвитку економіки потребує нових управлінських рішень. Виходячи з цього нами розроблена

конструктивна схема управління сталим розвитком регіону (області) на основі формування регіональної компанії управління, яка б функціонувала за відповідною смисловою схемою. Регіональна компанія управління сталим розвитком (РКУ СР) – це об'єднання спеціалістів з різних сфер діяльності: юристів, економістів, фінансистів, інженерів, екологів, менеджерів та інших. Головною метою РКУ СР є організація реального управління державним майном і, як результат, отримання прибутку та поповнення бюджету області, а також формування і супроводження регіонального замовлення на сталий розвиток. Однією з основних задач цієї структури є управління підприємствами і організаціями області, які працюють у цій сфері, через механізми дольового капіталу.

Реалізацію функцій РКУ СР пропонується здійснювати у відповідності із існуючим законодавством та під контролем зацікавлених структурних підрозділів обласної державної адміністрації. Крім того, до задач діяльності Регіональної управлінської компанії сталим розвитком відносяться: формування і проведення єдиної політики сталого розвитку у відношенні до підприємств-виробників, наукової та технічної політики на території Закарпатської області, підвищення ефективності за рахунок реального управління промисловим комплексом області при участі в уставних капіталах суб'єктів господарювання. Принципова структурна схема Регіональної компанії управління сталим розвитком подана на рисунку 1 [11].

Такі регіональні компанії мали б діяти у всіх областях Карпатського регіону, а їх роботою мала б координувати відповідна міжобласна регіональна компанія.

Висновки

При реалізації ідей сталого розвитку в Карпатському регіоні України, який входить до складу Карпатського Єврорегіону, потрібно виходити з того, що цивілізовані народи покликані захищати і множити добро, законами і владою утверджувати в суспільстві і суспільній свідомості вищі духовні цінності людського життя. У цьому контексті важливе значення мають мати Концепція, Програми і Плани розвитку

Карпатського Єврорегіону на близьку і тривалу перспективу, в основу яких повинні закладатися ідеї та принципи сталого розвитку. Впровадження механізму стратегії сталого розвитку регіону полягає в забезпеченні збалансованого розвитку всіх сфер його економіки на основі виваженого використання ресурсів для вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем.

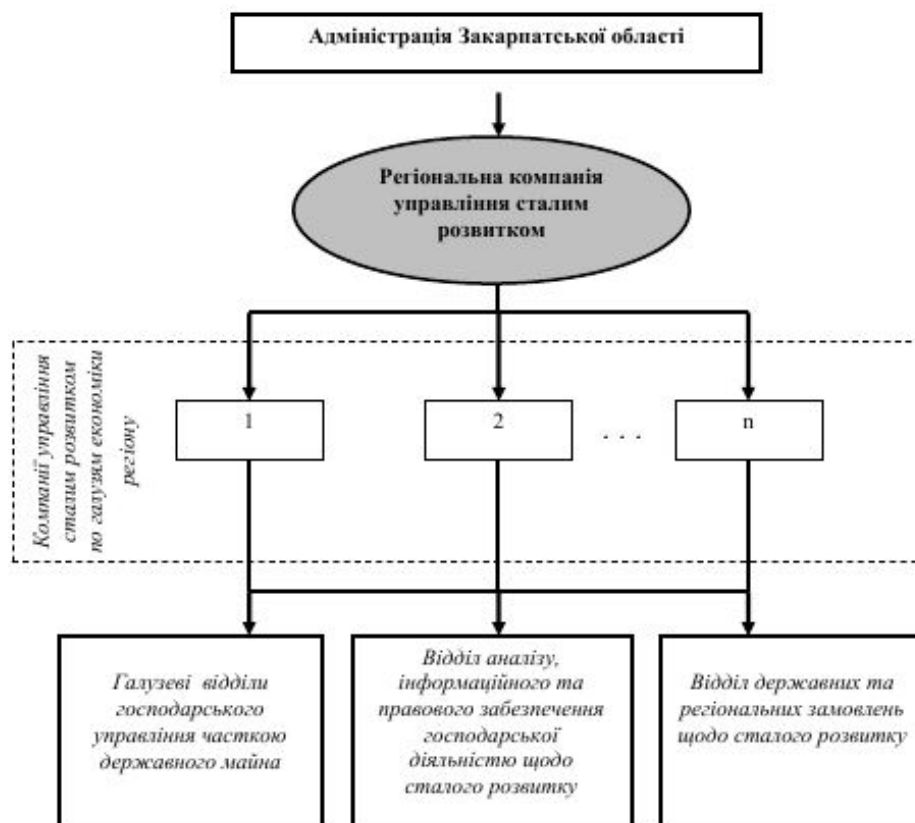

Рисунок 1 – Структурна схема Регіональної компанії управління сталим розвитком [11]

Перелік посилань

1. Баян А.В. Форми та механізми активізації єврорегіонального транскордонного співробітництва України та держав Центральної Європи // Науковий Вісник УжНУ. Сер. Економіка. – 2005. – в.7. - С. 80-88.
2. Генціаж Я. Інституційні механізми регіонального розвитку України: шлях до майбутнього / Я. Генціаж, М. Гнидюк // Збірник наукових праць УАДУ. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – Вип. 2, ч. 1. – С. 66-73.
3. Герасимчук З.В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону : монографія / З.В. Герасимчук, І.М. Вахович. – Луцьк: Вид-во ЛДТУ, 2002. – 248 с.
4. Дейнека О.І. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних територій / О. І. Дейнека, В. В. Демченко // Регіональна економіка. – 2008. – № 2. – С. 276-279.
5. Діденко О.А. Розвиток кластерних систем як засіб конкурентоспроможності національної економіки / О.А. Діденко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 1. – С. 37-42.
6. Кравців В.С. Регіональна політика сталого розвитку гірських територій України: сучасний стан та напрямки вдосконалення / В.С. Кравців // Сталий розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи. – Ужгород, 2010. – С.21-27.
7. Оцінка виконання Планів дій Європейської політики сусідства. Виконання плану дій Україна-ЄС: доквілля та сталий розвиток. Під ред. Н. Андрусевич. – Львів. – 2009. – 104 с.
8. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / за ред. З.С. Варналія. – К.: Вид-во "Знання України", 2005. – 498 с.
9. Саєнко Г.В. На шляху до сталого розвитку економіки: господарський механізм взаємодії: монографія / Г.В. Саєнко, О.О. Папаїка – Донецьк : Вид-во ДонДУЕТ ім. Туган-Барановського, 2005. – 928 с.

10. Трегобчук В.М. Концепція сталого розвитку для України / В.М. Трегобчук // Вісник Національної академії наук України: загальнонауковий та громадсько-політичний журнал, 2002. – № 2. – С. 42-45.

11. Химинець В.В. Еколого-економічні засади сталого розвитку Закарпаття: монографія /В.В.Химинець – Ужгород, 2004. - 212 с.

12. Химинець В.В. Інноваційні підходи до державного управління в контексті ідеї сталого розвитку суспільства: Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики/ за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, С.В. Загороднюка – К.: НАДУ, 2011. – Т.1. – С. 458-460.

13. Химинець В.В. Еколого-економічні засади сталого розвитку Карпатського регіону // Карпатська конференція з проблем охорони довкілля CARPATIAN ENVIRONMENTAL CONFERENCE – SEC-2011: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Мукачєво-Ужгород, 15-18 травня 2011 р.: тези доповідей – С. 244-245.

*Стаття надійшла до редколегії 27.05.2013 р. українською мовою
Стаття рекомендована членом редколегії канд. техн. наук М.А.Ємцем*

В.В. ХИМИНЕЦ

ГВУЗ «Ужгородский национальный университет», г. Ужгород, Украина

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ КАРПАТСКОГО РЕГИОНА В КОНТЕКСТЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ

Осуществлен анализ эколого-экономических проблем Карпатского региона. Рассмотрены основные эколого-экономические и организационные механизмы реализации концепции устойчивого развития Карпатского региона в контексте евроинтеграционной политики Украины. В статье проанализировано современное состояние сотрудничества между Украиной и странами Европейского союза в рамках созданного ими Карпатского Еврорегиона, определены проблемы, мешающие успешной евроинтеграции Украины и указано на перспективу.

Ключевые слова: устойчивое развитие, Карпатский регион, трансграничное сотрудничество, европейская интеграция, механизмы внедрения устойчивого развития.

V. KHIMINETS

"Uzhhorod National University", Uzhhorod, Ukraine

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE CARPATHIAN REGION IN THE CONTEXT EUROPEAN INTEGRATION POLICY UKRAIN

Made the analysis of the environmental and economic problems of the Carpathian region. Consider environmental and economic mechanisms for the implementation of sustainable development of the Carpathian region in the context of Ukraine's European integration policy. In this work analyzes the results of cooperation between participation countries in the Carpathian Euroregion, on this basis proposed the new mechanisms to solve existing problems and promote integration processes to the east.

Keywords: sustainable development, Carpathian region, cross-border cooperation, European integration, implementation mechanism of sustainable development.